

Remissvar avseende betänkandet En kulturkanon för Sverige (SOU 2025:92)

Sammanfattning

Statens musikverk ser arbetet med kulturkanon som ett intressant projekt, men kan också konstatera att utredningens förslag har många brister. Här följer några övergripande kommentarer och sedan ett antal konkreta synpunkter på förslagen i utredningens kapitel 6 och 7.

Tre övergripande synpunkter

Barn och unga bör enligt Musikverkets mening utgöra den primära målgruppen för kulturkanon. Forskning visar att kulturell delaktighet under uppväxten har positiv effekt på läsförmåga, lärande, hälsa och känsla av tillhörighet. Skolans, bibliotekens och museernas gemensamma arbete med kulturpedagogik och läsfrämjande bör stärkas och ges särskilda uppdrag och finansiering inom ramen för kanonprojektet.

- Statens musikverk förordar att insatser för att stärka barn och ungas tillgång till kultur prioriteras.

Det faktum att utredningen antagit en mycket vid definition av kultur som spänner från konstnärliga uttryck till normer, värderingar och samhällseliga praktiker, medför att gränserna för vad som kan ingå i en kanon blir otydliga. Ett så brett anslag riskerar att göra kanonen till ett ideologiskt projekt om "vilka vi är" snarare än en begränsad lista över centrala verk.

Statens musikverk

Box 16326

103 26 Stockholm

Besöksadress: Sibyllegatan 2

Telefonnummer 08 519 554 00

Organisationsnummer 202100-3666

statensmusikverk.se

Därmed flyttas fokus från estetiska kvaliteter till identitets- och samhällsfrågor. Detta innebär att kanon riskerar uppfattas som ett politiskt verktyg trots att utredarna på flera ställen påpekar vikten av armlängds avstånd.

- Statens musikverk förordar en definition av kultur som fokuserar på estetiska kvaliteter.

I vår läsning av utredningen uppmärksammar vi en återkommande lägesbeskrivning som vi ställer oss frågande till. Sverige utmålas som ett land som en gång i tiden var förenat i en uppfattning om ett gemensamt arv och historia, och att denna gick förlorad under efterkrigstiden, särskilt efter 1960-talet. Detta har lett till ett splittrat land, påstås det. Detta är en skev bild enligt oss. Åren från 1960-talet och framåt präglas av internationalisering men också av ett synnerligen starkt historieintresse, åtminstone inom de områden vars kulturarv Statens musikverk förvaltar. Som exempel kan nämnas tidigmusik-rörelsen, intresset för historiska lajv och revivalprocesser inom folkmusiken. Föreställningen om Sverige som ett kulturellt homogent land under 1900-talets första hälft som torgförs av utredningen, bör ifrågasättas. Det ligger en fara i skapandet av en förenklad bild av det historiska Sverige som kulturellt enhetligt. I sådana berättelser marginaliseras eller exotiseras minoriteter som till exempel finnar, samer, judar och romer. Likaså bortses från de sociala, ekonomiska och kulturella skillnader som då liksom nu präglade det svenska samhället.

Förslag om stiftelsebildning

Kommittén föreslår att en självständig stiftelse ska inrättas med uppdrag att långsiktigt förvalta kulturkanon. Stiftelsen ska finansieras genom medel från Allmänna arvsfonden samt privata donationer.

Enligt utredningen ska 150 miljoner från Allmänna arvsfondens kapital räcka för att ge en årlig avkastning som täcker driften av stiftelsen och upprätthållande av en digital portal. Allmänna arvsfonden medel har tidigare gått till olika särskilt behövande ändamål, och att så här flytta över stora summor för just det här syftet ställer vi oss frågande till.

Utredningen har tagit fasta på Riksrevisionens utlåtande från 2024 att systemet med Allmänna arvsfonden inte är ändamålsenligt och bör avvecklas i sin nuvarande form. Allmänna arvsfondens ändamål är att stödja ideella insatser för barn, unga, äldre och personer med funktionsnedsättning. Att avskilja kapital för ett brett kulturarvsuppdrag kan motverka fondens syfte och skapa legitimitetsproblem.

Statens musikverk ser också vissa kostnads- och administrationsrisker. Att etablera en ny stiftelse innebär ökade administrationskostnader, krav på styrning och uppföljning. Kultursektorn är redan underfinansierad, och resurserna bör i första hand användas till verksamhetsnära insatser.

Utredningen föreslår också finansiering genom privata donationer. Svenska kulturinstitutioner erhåller i genomsnitt endast cirka 1 procent av sina intäkter genom donationer. Förslaget att kulturkanon ska bygga på sådan finansiering bedöms därför som orealistiskt.

- Slutsats: Befintliga strukturer bör användas i stället för att skapa en ny stiftelse med osäker finansiering.

Digital tillgänglighet

En digital portal ska upprättas för kulturkanon, enligt en ”fönstermodell” starkt inspirerad av den nederländska kulturkanon. Statens musikverk ställer sig undrande inför relationen till redan befintliga digitala portaler. Har utredningen funderat över hur till exempel *Svenskt kulturarv*, *Digitalt museum*, *NAD* och dessutom alla

kulturarvsinstitutioners befintliga webbsidor skulle kunna användas? I övrigt verkar en digital portal som samlar hela kanonen och pekar mot befintliga strukturer som en rimlig modell. Den digitala portalen ska leda vidare användaren till ”relaterande verk”, och det påpekas att bildningsresan inte ”ska sluta vid de 100 verken”. Återigen ställer detta frågor om hur dessa kontextualiseringar och kanonutvecklingar ska avgränsas. Är detta en uppgift som ska lämnas åt kulturarvsinstitutionerna eller kommer stiftelsen eller regeringen att inrätta expertgrupper (så som man arbetat med Unescos konvention om trygghet av immateriellt kulturarv)? I relation till portalen nämns också en potentiell roll för AI (s. 248f), och här blir det ganska rörigt: ”AI-system kan med hjälp av kanon tränas med en samling av inflytelserika verk för att få den att känna igen mönster, stilar och teman som präglar svensk kultur.” Det är oklart vad som avses med detta. Är det meningen att man med hjälp av AI ska kunna känna igen vad som är ett svenskt verk? Eller skapa nya verk eller till och med en gemensamt kulturkanonbaserad svensk genre inom de områden som kanon omfattar? Statens musikverk ser detta som riskfyllt och något som kan leda till kulturell stagnation och likriktning.

Statens musikverk menar att en digital portal kan utvecklas inom ramen för befintliga digitaliseringsinitiativ i kulturarvssektorn, snarare än inom en separat stiftelse med en egen digital portal.

Permanent kanonutställning kontra turnerande modell

Kommittén föreslår en permanent utställning som en fysisk manifestation av kulturkanon.

Det finns redan idag väl utvecklade former för samverkan mellan kulturarvsinstitutioner, Centralmuseernas Samarbetsråd (CMS), Länsmuseernas Samarbetsråd, Forskning vid Museer (FoMu) är bara några exempel. Det är inte

helt självklart varför nya nätverk (här lyfts läns museerna särskilt fram) skulle behöva etableras vid sidan om de befintliga. Det borde rimligen gå att lägga ett välavgränsat uppdrag inom ramen för dessa. Det är oklart i vilken mån Nordiska museet över huvud taget kan ge rum åt en permanent utställning om Sveriges kulturkanon i sina befintliga lokaler. Det framgår inte om Nordiska museet kommer att få täckning för ökade kostnader?

Att samla centrala föremål från flera institutioner riskerar att bryta mot museernas förvaltningsansvar och minska tillgängligheten till samlingarna. En turnerande modell som utgår från läns museerna, med nytt urval vart femte år, bedöms mer intressant. En sådan modell kräver ytterligare utredning och särskilda och återkommande anslag för drift, teknik, transport och försäkring.

Kommitténs syfte med en kulturkanon är att skapa en gemensam referensram, stärka kulturarvets synlighet och tillgänglighet, samt bidra till ökad delaktighet i hela landet. I det perspektivet framstår en turnerande och regelbundet förnyad utställningsmodell som mer ändamålsenlig än den föreslagna permanenta kanonutställningen.

En permanent utställning riskerar att bli statisk, centraliserad och begränsad i sin räckvidd – både geografiskt och tematiskt. Den blir också snabbt svår att hålla aktuell och levande, särskilt när den ska representera ett brett och föränderligt kulturarv som spänner över flera konstområden och ska nå många samhällsgrupper. En sådan konstruktion kan komma att stå i viss motsättning till kommitténs övergripande mål om breddad tillgänglighet och fördjupad delaktighet.

En turnerande utställning, som regelbundet uppdateras (till exempel vart femte år), skulle kunna omsätta kanonens syften i praktisk handling. Genom att utgå från regionala museer och kulturinstitutioner kan utställningen anpassas efter lokala förutsättningar och samtidigt skapa en sammanhållen nationell berättelse. Det

skulle kunna bidra till att lyfta hela landet, stärka de regionala kulturstrukturerna och göra kulturkanon till en levande resurs för hela Sverige.

Publikation

Kanonen ska också publiceras i bokform, vilket är lovvärt om detta ska ges någon form av beständighet. Mer tveksamt är att boken ska *säljas* till allmänheten. Om man menar allvar med den här idén är det enda rimliga att man gör som med Forum för levande historias skrift *...om detta må ni berätta* (1998) och gör publikationen tillgänglig gratis så att inte bara en särskilt kulturintresserad grupp utan alla medborgare kan få tillgång till boken utan kostnad. Själva avsikten med kanonen uppfattar vi som kulturdemokratisk, och då måste tillgängligheten garanteras. Den bör vara tillgänglig för alla medborgare utan kostnad.

Statens musikverks rekommendationer

- Avstyrk bildandet av en ny stiftelse.
- Använd befintliga strukturer och myndigheter för genomförandet.
- Överge utredningens vida definition av kulturbegreppet – fokusera på estetiska kvaliteter.
- Finansiera inte kulturkanon via Allmänna arvsfonden.
- Finansiera inte kulturkanon genom omfördelning av kulturbudgeten – tillför nya medel.
- Avslå förslaget med en permanent kanonutställning på Nordiska museet.
- Utred möjligheten till en turnerande kanonutställning med särskilda anslag.
- Gör publikationen gratis.
- Prioritera barn och unga.
- Stärk basfinansieringen till skola, folkbildning och museer.

Remissvar

2025-12-15

Diarienummer: 25/00588

Beslut om yttrande

Statens musikverks remissvar har fastställts av generaldirektör Dan Lundberg. I arbetet med remissvaret har, förutom generaldirektören, Nadia Izzat (chef Scenkonstmuseet) och Sverker Hyltén-Cavallius (forskningsarkivarie Svenskt visarkiv) deltagit.